Тема 3. Нормативно-правове регулювання нефінансової звітності

1. Сутність та правові основи нефінансової звітност
2. Регулювання в Україні та Європейському Союзі
3. Вимоги до розкриття нефінансової інформації.
4. Роль органів влади, бірж і професійних об'єднань.

1. Сутність та правові основи нефінансової звітност

Нефінансова звітність – це форма корпоративної звітності, яка відображає **економічні, соціальні, екологічні та управлінські аспекти діяльності підприємства**, що не завжди мають безпосереднє фінансове вимірювання, але є суттєвими для стейкхолдерів та довгострокової стійкості бізнесу.

Її поява пов'язана з усвідомленням того, що **фінансові показники самі по собі не дають повної картини стану компанії**, оскільки не враховують впливу на навколишнє середовище, громади, працівників чи корпоративну культуру.

Нефінансова звітність – це своєрідний "соціальний контракт" між бізнесом і суспільством, що демонструє **відповідальність підприємства перед усіма зацікавленими сторонами (стейкхолдерами)**.

Еволюція нефінансової звітності відбувалася у три етапи:

1. **Етап корпоративної соціальної відповідальності** – компанії добровільно публікують соціальні звіти (з 1990-х років);
2. **Етап сталого розвитку** – поява ініціатив GRI (1997), які стандартизували підходи до розкриття соціальної та екологічної інформації;
3. **Етап інтегрованої звітності** – об'єднання фінансової та нефінансової інформації для демонстрації створення цінності в довгостроковій перспективі (після 2010 р., за участі IIRC).

Правова природа нефінансової звітності

Нефінансова звітність розвивається на стику двох правових сфер:

1. **Фінансового права та бухгалтерського обліку** – оскільки вона є частиною корпоративної звітності;
2. **Екологічного та соціального права** – оскільки охоплює питання сталого розвитку, екології, прав людини, трудових стандартів, гендерної рівності, антикорупційних принципів.

В основі правового регулювання лежить принцип **"розкриття інформації про суттєві впливи" (impact materiality)**. Тобто компанія зобов'язана оприлюднювати інформацію про ті аспекти діяльності, які мають значний вплив на суспільство, довкілля чи економіку.

Міжнародні засади правового регулювання

Основні документи, які стали підґрунтям для розвитку нефінансової звітності у світі:

Порядок денний ООН на XXI століття (Agenda 21, 1992) – перший глобальний документ, що закликав бізнес враховувати екологічну відповідальність;

Глобальний договір ООН (UN Global Compact, 1999) – визначив 10 принципів корпоративної відповідальності;

Керівні принципи ОЕСР для багатонаціональних підприємств (OECD Guidelines, 2011) – передбачили добровільне, але системне розкриття нефінансової інформації;

Директива 2014/95/ЄС (NFRD) – запровадила обов'язкове звітування про нефінансові аспекти для великих компаній;

Директива 2022/2464 (CSRD) – замінила NFRD, розширивши вимоги щодо обсягу, форми та перевірки нефінансових звітів.

Таким чином, міжнародне регулювання нефінансової звітності поступово перейшло **від добровільних принципів до правових зобов'язань**, особливо в межах Європейського Союзу.

Правові основи в Україні

Українська система регулювання перебуває на етапі **адаптації до законодавства ЄС**. Ключові нормативно-правові акти:

1. **Закон України "Про бухгалтерський облік та фінансову звітність в Україні" №996-XIV від 16.07.1999 р. (зі змінами)** – закріплює право та обов'язок підприємств подавати **звіт про управління**, який може включати нефінансову інформацію.
2. **Постанова КМУ №419 від 28.02.2000 р. "Про затвердження Порядку подання фінансової звітності"** – визначає періодичність і структуру звітності.
3. **Наказ Мінфіну №982 від 07.12.2018 р.** – деталізує зміст звіту про управління, зокрема його нефінансову частину.

Згідно з чинним законодавством, нефінансову інформацію повинні подавати:

- публічні акціонерні товариства,
- банки, страхові компанії,
- підприємства, що становлять суспільний інтерес,
- інші компанії, які добровільно впроваджують стандарти GRI або ESG.

Порівняльна характеристика рівнів регулювання

Рівень	Ключові документи / акти	Сфера застосування	Характер зобов'язання
Міжнародний	UN Global Compact, OECD Guidelines, GRI Standards	Добровільна участь компаній у міжнародних ініціативах	Добровільний
Європейський	NFRD (2014/95/ЄС), CSRD (2022/2464/ЄС), ESRS	Компанії ЄС та їхні дочірні підприємства	Обов'язковий
Національний (Україна)	Закон №996, наказ Мінфіну №982, постанова КМУ №419	Підприємства, що становлять суспільний інтерес, та добровільні учасники	Частково обов'язковий

Нефінансова звітність стала складовою **системи корпоративної прозорості**, спрямованої на досягнення цілей сталого розвитку. Вона ґрунтується на принципах **відповідальності, прозорості та суттєвості впливів**. Міжнародна практика доводить, що нефінансова звітність – не лише вимога регуляторів, а **інструмент стратегічного управління** та комунікації з інвесторами. Українське законодавство поступово гармонізується з вимогами ЄС, насамперед через впровадження **директив NFRD і CSRD** у національну нормативну базу.

2. Регулювання в Україні та Європейському Союзі

2.1. Українське законодавство

Основним нормативним актом, який визначає принципи підготовки та Закон України "Про бухгалтерський облік та фінансову звітність в Україні" № 996-XIV від 16.07.1999 р. (зі змінами).

Цей закон визначає засади складання **фінансової звітності**, а також передбачає можливість розкриття **нефінансової інформації** у **звіті про управління**.

З 2018 року відповідно до імплементації положень Директиви 2013/34/ЄС у вітчизняне законодавство, українські компанії подають **звіт про управління**, який містить такі складові:

- опис **розвитку компанії**, її бізнес-моделі та ринкового середовища;
- характеристику **основних ризиків** і способів їх управління;
- **екологічні та соціальні аспекти діяльності**;
- **ключові нефінансові показники ефективності (KPI)**;
- опис **системи корпоративного управління** (для публічних акціонерних товариств).

Обов’язок подавати нефінансову звітність мають:

- публічні акціонерні товариства;
- банки, страхові компанії;
- великі підприємства, емітенти цінних паперів, а також інші компанії, що мають суспільний інтерес.

Таким чином, в Україні поступово формується **європейська модель корпоративної підзвітності**, орієнтована на прозорість, екологічну та соціальну відповідальність бізнесу.

2.2. Європейські директиви

Європейська система регулювання нефінансової звітності ґрунтується на **двох ключових директивах ЄС**, які визначають вимоги до обсягу, формату та стандартів розкриття нефінансових даних.

Документ	Рік ухвалення / чинності	Суть і основні вимоги
NFRD (Non-Financial Reporting Directive) — Директива 2014/95/ЄС	2014 / чинна з 2017 р.	Уперше запровадила обов’язкову нефінансову звітність для великих компаній (500+ працівників). Основні аспекти: екологія, соціальна політика, права людини, антикорупція.
CSRD (Corporate Sustainability Reporting Directive)	2022 / поетапно з 2024 р.	Розширила вимоги NFRD, зробивши звітність обов’язковою для середніх, біржових і дочірніх компаній. Запровадила єдині стандарти ESRS, принцип подвійної суттєвості та обов’язковий аудит нефінансової інформації.

CSRD є **центральним елементом Європейського зеленого курсу (EU Green Deal)** і забезпечує:

- уніфікацію нефінансової звітності в межах ЄС;
- обов’язкове **аудиторське підтвердження нефінансових даних**;
- гармонізацію з міжнародними стандартами **ISSB (IFRS S1, S2)** і **GRI Standards**.

3. Вимоги до розкриття нефінансової інформації.

Нефінансова звітність є ключовим інструментом комунікації між компанією та її зацікавленими сторонами (інвесторами, працівниками, споживачами, громадськістю).

Вона має розкривати **основні ESG-аспекти (Environmental, Social,**

Governance), які характеризують внесок компанії у сталий розвиток, її вплив на довкілля та суспільство, а також якість корпоративного управління.

Структура розкриття інформації за ESG-напрямами

Напрям (ESG)	Зміст показників	Приклади інформації у звітах
E (Environmental – екологічний)	Використання природних ресурсів, енергоефективність, викиди CO_2, управління відходами, водоспоживання, біорізноманіття	Вуглецевий слід (тонн CO_2), обсяги споживання електроенергії та води, утилізація матеріалів, інвестиції у "зелені" технології
S (Social – соціальний)	Умови праці, права людини, гендерна рівність, охорона праці, розвиток персоналу, взаємодія з громадами	Кількість працівників, програми навчання, плинність кадрів, гендерний баланс, соціальні інвестиції, корпоративне волонтерство
G (Governance – управлінський)	Система корпоративного управління, бізнес-етика, антикорупційна політика, комплаєнс, ризик-менеджмент	Структура ради директорів, незалежні члени наглядової ради, антикорупційні процедури, політика доброчесності, аудит ризиків

Нові вимоги відповідно до Директиви CSRD

Згідно з **CSRD (Corporate Sustainability Reporting Directive, 2022)**, компанії повинні:

1. **Публікувати нефінансові дані** у складі річного звіту або інтегрованої звітності разом із фінансовими показниками.
2. **Розкривати інформацію відповідно до стандартів ESRS (European Sustainability Reporting Standards)**, розроблених EFRAG.
   - ✓ ESRS 1 "General Requirements" визначає загальні принципи звітування;
   - ✓ ESRS 2 "General Disclosures" – базові відомості, обов'язкові для всіх компаній;
   - ✓ тематичні стандарти ESRS E1–E5, S1–S4, G1 деталізують екологічні, соціальні та управлінські аспекти.
3. **Забезпечити аудиторську перевірку достовірності нефінансових показників** (limited assurance).

4. **Застосовувати принцип подвійної суттєвості (double materiality):** компанії повинні оцінювати як свій вплив на довкілля та суспільство, так і вплив зовнішніх факторів на фінансовий стан бізнесу.

5. **Надавати інформацію в цифровому форматі** відповідно до вимог XBRL (eXtensible Business Reporting Language), щоб забезпечити автоматизоване порівняння між компаніями.

Типові розділи нефінансового (ESG) звіту

Розділ звіту	Короткий зміст
Бізнес-модель і стратегія сталого розвитку	Як компанія інтегрує принципи сталого розвитку у свою діяльність
Управління сталим розвитком	Роль ради директорів, відповідальних осіб, політики ESG
Екологічні аспекти	Використання енергії, води, управління викидами, циркулярна економіка
Соціальні аспекти	Людський капітал, охорона праці, гендерна рівність, права людини
Корпоративне управління і етика	Політика комплаєнсу, антикорупційні заходи, прозорість прийняття рішень
Показники ефективності (KPI)	ESG-метрики, індекси, прогрес досягнення SDGs

4. Роль органів влади, бірж і професійних об'єднань.

Ефективне впровадження стандартів сталого розвитку неможливе без узгодженої участі держави, фінансового ринку, бізнес-асоціацій і професійних організацій.

Саме вони формують **інституційне середовище** нефінансової звітності – встановлюють правила, забезпечують моніторинг, методичну підтримку та контроль за достовірністю даних.

Держава визначає нормативно-правову базу, координує адаптацію законодавства до вимог ЄС і створює інституційні умови для переходу бізнесу до стандартів сталого розвитку.

Основні інституції та їх функції:

Орган	**Функції у сфері нефінансової звітності**
Міністерство фінансів України (Мінфін)	Формує політику у сфері бухгалтерського обліку, інтегрує вимоги нефінансової звітності в законодавство ("Про бухгалтерський облік та фінансову звітність").
Національна комісія з цінних паперів та фондового ринку (НКЦПФР)	Розробляє вимоги до розкриття інформації публічними компаніями та емітентами, контролює звітність компаній, цінні папери яких обертаються на біржах.

Міністерство економіки України	Координує реалізацію політики сталого розвитку, включаючи ESG та корпоративну соціальну відповідальність бізнесу.
Міністерство охорони навколишнього середовища та природних ресурсів	Здійснює контроль екологічних показників, бере участь у формуванні екологічних стандартів та вимог до екологічного розкриття (E-компонент ESG).
Державна служба статистики України	Узагальнює дані щодо сталого розвитку, публікує показники SDGs для моніторингу виконання цілей ООН.

У рамках **євроінтеграції** Україна поступово гармонізує свої підходи до **Директиви CSRD** і **Європейських стандартів ESRS**, що передбачає:

- розширення кола компаній, які звітують про сталість;
- розроблення національних методичних рекомендацій;
- створення системи незалежного аудиту нефінансових показників.

Біржі відіграють ключову роль у поширенні стандартів прозорості та сталого інвестування. Вони формують вимоги до емітентів і створюють **індекси відповідального бізнесу** (sustainability indices).

Українські біржі (UX, ПФТС) задекларували курс на інтеграцію ESG-вимог у розкриття емітентів; **реальна активність торгів і масштаби впровадження можуть бути обмежені воєнним станом**. На міжнародних ринках (LSE, Deutsche Börse, Nasdaq) вимоги до звітності GRI/SASB/TCFD вже стали де-факто стандартом лістингу або доступу до "зеленого" капіталу.

На міжнародному рівні:

Лондонська фондова біржа (LSE) – вимагає звіти за GRI, SASB або TCFD для лістингу;

Deutsche Börse – має індекс DAX 50 ESG;

Nasdaq – впроваджує обов'язкове розкриття ESG-інформації для компаній, які прагнуть інвестицій у "зелені" фонди.

Таким чином, **біржі виступають каталізаторами впровадження нефінансової звітності**, оскільки інвестори дедалі частіше орієнтуються на ESG-рейтинг компаній.

Професійні об'єднання бухгалтерів, аудиторів і консультантів активно підтримують процес інтеграції нефінансової звітності шляхом розроблення методичних рекомендацій, проведення сертифікацій і навчання.

Організація / об'єднання	Роль у сфері звітності сталого розвитку
Федерація професійних бухгалтерів та аудиторів України (ФПБАУ)	Проводить навчальні програми з ESG, інтегрованої звітності, підготовки до CSRD.
Асоціація сертифікованих бухгалтерів (ACCA)	Розробляє аналітичні звіти про впровадження ESG і підтримує сертифікацію спеціалістів зі сталого розвитку.

EFRAG (European Financial Reporting Advisory Group)	Розробляє європейські стандарти ESRS і методологію оцінки подвійної суттєвості.
Global Reporting Initiative (GRI)	Надає рекомендації з підготовки нефінансових звітів і навчальні програми для компаній.
UN Global Compact	Підтримує бізнес у реалізації принципів сталого розвитку ООН і формуванні звітності, узгодженої з SDGs.

Органи влади формують **нормативну базу**, біржі – **ринкові стимули**, а професійні об'єднання – **методологічну й освітню підтримку**. Разом вони створюють передумови для переходу до **повноцінної системи сталого корпоративного звітування**, гармонізованої з вимогами ЄС та міжнародних стандартів.

У юрисдикціях ЄС невиконання вимог CSRD/ESRS може призводити до **регуляторних санкцій, зобов'язання виправити звітність і репутаційних втрат**, що впливають на доступ до капіталу. Для дочірніх структур груп ЄС в Україні вимоги можуть застосовуватися через **консолідацію або критерії значущості**.